Σαββόπουλος αυτό αυτοβιογραφούμενος μένος

Media: ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ | Page: 54 | Published at: 19-01-2025
Author: | Surface: 1528.02 cm² | Circulation: 14860
Subjects:

Σαββόπουλος αυτοβιογραφούμενος

Από τον Δεκέμβριο του ’44 έως σήμερα η πρωτοπρόσωπη διήγηση της πλούσιας ζωής του μεγάλου μας τραγουδοποιού

Του **ΔΗΜΗΤΡΗ ΚΑΡΑΜΠΕΛΑ**

Στο θαυμάσιο εξώφυλλο του Αλέξη Κυριτσόπουλου για το αυτοβιογραφικό βιβλίο του Διονύση Σαββόπουλου «Γιατί τα χρόνια τρέχουν χύμα», που μόλις κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Πατάκη, η γνώριμη φιγούρα με τα στρόγγυλα γυαλιά, τις τιράντες και την κιθάρα στο χέρι στέκεται σκαρφαλωμένη στη φαλάκρα ενός πολύ ανθρώπινου Διονύση κι εκείνος την κοιτάζει απορημένος να λούζεται στο φως ενός κόκκινου ήλιου με πολύχρωμες ακτίδες που ανατέλλει στον Θερμαϊκό. Στο οπισθόφυλλο της έκδοσης, όπως σ’ εκείνο το παλιό διήγημα του τυφλού Αργεντινού ποιητή «Ο Μπόρχες κι εγώ», ο άνθρωπος Σαββόπουλος ομολογεί ότι ο «Σαββόπουλος» ρόλος δεν υπάρχει – είναι ένα προσωπείο που έφτιαξε με τα χρόνια ο ίδιος, γράφοντας τα τραγούδια και λέγοντας τις ιστορίες του. Κι ωστόσο, θα πρέπει τώρα να επιστρατεύσει ξανά τον ίδιο ρόλο και τα χαρίσματά του για να επισκεφθεί κομμάτια απ’ τη ζωή του και να μπορέσει να τα φωτίσει μ’ αυτόν τον «ήλιο κόκκινο ζεστό», που φαίνεται ότι δεν έχει ξεχάσει.

Φτάνοντας στο τέλος του βιβλίου σκέφτομαι ότι δεν θα υπάρξει αναγνώστης ή μάλλον ακροατής (αφού στην πραγματικότητα διαβάζουμε μια ολοζώντανη κι ορμητική προφορική εξιστόρηση) που να θέλει να σταματήσει να διαβάζει: το βιβλίο δεν θα έπρεπε να είναι τριακόσιες τριάντα αλλά χίλιες τριακόσιες τριάντα –ή, καλύτερα, χίλιες και μία– σελίδες κι οι ιστορίες να συνεχίζονται για πάντα, να μην τελειώνουν ποτέ, κι εμείς να συνεχίσουμε να λουζόμαστε σ’ αυτό το κόκκινο φως που έγινε ξαφνικά και πάλι ορατό και διαθέσιμο.

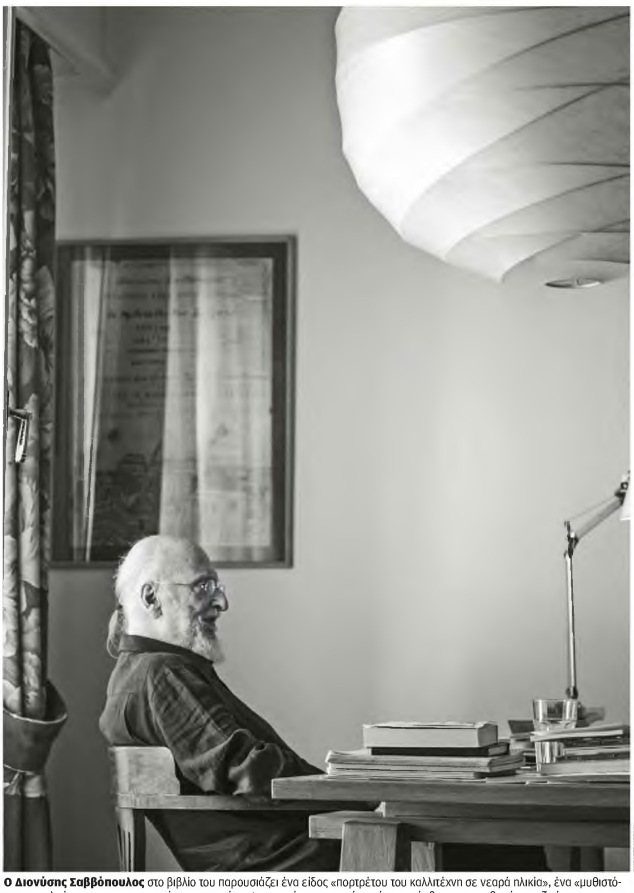

EUROKINISSI / ΜΕΡΙΑΝΗ

Ο Διονύσης Σαββόπουλος στο βιβλίο του παρουσιάζει ένα είδος «πορτρέτου του καλλιτέχνη σε νεαρά ηλικία», ένα «μυθιστόρημα ενηλικίωσης», πραγματοποιώντας μια επίσκεψη σε κρίσιμες στιγμές, καίριους κόμβους και σταθμούς της ζωής του.

Αφήγηση και αυτοεξέτασση

Οπως κάθε αυτοβιογραφία, έτσι και το καινούργιο βιβλίο του Σαββόπουλου είναι μια εξομολόγηση και με τις δύο σημασίες της λέξης: μια αφήγηση όσων έζησε κι αγάπησε και συγχρόνως μια ενδοσκόπηση, μια επώδυνη αυτοεξέταση και παραδοχή των αμαρτιών του. Αλλά ποιος είναι αυτός που παίρνει τον λόγο κι εξιστορεί, που νοσταλγεί κι αναλαμβάνει την ευθύνη της μέχρι τώρα ζωής του; Στα τραγούδια του Σαββόπουλου ο εαυτός είναι συνήθως τρίπους ή διάτρητος «σαν τον Καραγκιόζη» και συγκροτείται από ένα νόημα που έρχεται πάντοτε απ’ έξω – από μια «κατακόκκινη νιφάδα σε γιορτή» («Στη συγκέντρωση της ΕΦΕΕ») ή από το «φως/που βγάζει ο κόσμος ο μουγγός» («Πρωτομαγιά») ˙ υπάρχει στ’ αλήθεια μόνο στραμμένος σε κάτι ολωσδιόλου Αλλο: την Αριστερά ή το Πνεύμα, την Ελλάδα ή τον Θεό. Ετσι και στο βιβλίο του, ο τραγουδοποιός στρέφεται διαρκώς προς αυτόν τον ζωογόνο «ήλιο κόκκινο αρχηγό», ώστε εκείνος να του θυμίσει ποιος υπήρξε και ποιος δεν μπόρεσε να είναι, να φωτίσει τις ιστορίες του, να τους χαρίσει μια δεύτερη ζωή, αλλά και να γίνει ο κριτής τους. Απαλλαγμένος ευτυχώς απ’ τον διδακτισμό, τη γλυκερότητα ή την πολιτική αφέλεια των τελευταίων χρόνων, ο Σαββόπουλος αφηγείται γεμάτος αθωότητα, ευγνωμοσύνη, ενοχές και μεταμέλεια. Γεμάτος λαχτάρα να συναντήσει τους σημαντικούς άλλους της ζωής του, την οικογένεια, τους φίλους, τους ακροατές, τους ομοτέχνους του, ζωντανούς και νεκρούς, όπως στα προσκλητήρια που απευθύνει συχνά στα τραγούδια του.

Σε αντίθεση με το «Chronicles. Volume One» του Ντίλαν (2004), που περιοριζόταν στην εποχή της ηχογράφησης των δίσκων «Bob Dylan» (1961), «New Morning» (1970) και «Oh Mercy» (1989), ο Σαββόπουλος ανακαλεί από την αρχή τη ζωή του, απ’ τις οικογενειακές ρίζες του στην Κωνσταντινούπολη και τη Φιλιππούπολη, τη γέννησή του στη Θεσσαλονίκη το 1944 την παραμονή των Δεκεμβριανών, τον μυθικό παράδεισο της παιδικής του ηλικίας στο Μπαχτσέ Τσιφλίκι, την εφηβική εξέγερση και τη στράτευση στην Αριστερά, τη φυγή στην Αθήνα. Χωρισμένο σε είκοσι κεφάλαια είναι, κατ’ αρχάς, ένα είδος «πορτρέτου του καλλιτέχνη σε νεαρά ηλικία», ένα «μυθιστόρημα ενηλικίωσης», και στο μεγαλύτερο μέρος του, παρά τα άλματα στον χρόνο ή τις συνειρμικές παρεκβάσεις, εξιστορεί σχεδόν μήνα προς μήνα την πορεία του νεαρού πρωταγωνιστή απ’ τα περιστασιακά επαγγέλματα στην Αθήνα του 1963 και τη γνωριμία του με τη Μαρία Φαραντούρη, τον Γιάννη Μαρκόπουλο, τον Μάνο Λοΐζο, έως την ηχογράφηση του «Φορτηγού», τη σύλληψη και τη φυλάκισή του το καλοκαίρι του 1967 στην Μπουμπουλίνας, τη φυγή στο εξωτερικό, τις συναυλίες του στο «Καρνάγιο» και τη «Ρουλότα» και αργότερα τις παραστάσεις στο «Ροντέο» και το «Κύτταρο», την πολύμηνη διαμονή στο ψυχιατρικό τμήμα του 401 το 1971 για να απαλλαγεί απ’ τη στρατιωτική του θητεία, ενώ διηγείται ιστορίες για το «Χάπι Ντέι» και τους «Αχαρνής», τη συναυλία στο Ολυμπιακό στάδιο, το «Κούρεμα», αναμοχλεύει το πένθος για την «άλλη Αριστερά» και θυμάται και τις πιο πρόσφατες παραστάσεις και συνεργασίες του, όπως και το ανέβασμα του αριστοφανικού Πλούτου στην Επίδαυρο.

Στις εξομολογήσεις του στρέφεται διαρκώς προς αυτόν τον ζωογόνο «ήλιο κόκκινο αρχηγό», ώστε εκείνος να του θυμίσει ποιος υπήρξε και ποιος δεν μπόρεσε να είναι.

Οι δάσκαλοι

Κι επίσης αναγνωρίζει, όπως ο αρχαίος εκείνος αυτοκράτορας και στωικός, όσα έλαβε «παρὰ τῶν» δασκάλων του (Μάρκος Αυρήλιος, Τὰ εἰς ἑαυτόν, 1.17): στη μουσική τον Αλέξανδρο Αινιάν και την Ντόρα Μπακοπούλου και κυρίως στα αρχαία και τα νέα ελληνικά, την ποίηση και την τέχνη του τραγουδιού, τον φιλόλογο Δημήτρη Βαφειάδη, τον Μάνο Χατζιδάκι και τον Νίκο-Αλέξη Ασλάνογλου. Κι ακόμη, ανατρέχει σε αστικούς μύθους κι απολαυστικά απόκρυφα ανέκδοτα για τον Τσαρούχη, τον Χατζιδάκι, τον Κατσίμπαλη και τον Γκάτσο, τον Μπιθικώτση και τον Ζαμπέτα, γνωστά στους σαββοπουλικούς πιστούς απ’ τις συναυλίες και τις συνεντεύξεις του, ενώ μιλάει με ενθουσιασμό για τις συνεργασίες του επί σκηνής ή κάνει ακριβόλογες παρατηρήσεις για τον Νικόλα Ασιμο, τον Φοίβο Δελληβοριά ή τον Θανάση Παπακωνσταντίνου. Μιλάει για το τι ενέπνευσε τους «Πλανόδιους» (σ. 68-71) και το «Μια θάλασσα μικρή» (σ. 48-49), για το σχέδιο πίσω απ’ τον «Μπάλλο» (σ. 185-186) και τη «Μαύρη Θάλασσα» (σ. 193-194), για το πώς συνέθεσε τους «Αχαρνής» του, το «Μακρύ ζεϊμπέκικο για τον Νίκο», το «Είδα τη Σούλα και τον Δεσποτίδη» (σ. 243-245, 200-204, 292-293). Και σ’ όλο το μάκρος της αφήγησης μνημονεύει έναν χείμαρρο προσώπων που διασταυρώθηκαν μαζί του σε αποφασιστικές στιγμές και ταξιδεύουν ακόμη σαν σημαδούρες στην τρικυμία του χρόνου: μια βόλτα το καλοκαίρι του 1962 με το κρις κραφτ του Ασλάνογλου στον Θερμαϊκό με τους Αγγελο Ραζή και Γιώργο Βέλτσο ˙ ο Ηλίας Νικολακόπουλος να φιλοξενεί τους φυγάδες Ασπα και Διονύση στη Λωζάννη το 1968 ˙ ο Θόδωρος Μαλκιώσης στο «Θεμέλιο» να μεσολαβεί για να υπογράψει το πρώτο δισκάκι του για μια χαμογελαστή κοπέλα που θα εμπνεύσει αργότερα το «Είδα την Αννα κάποτε» ˙ η Ρένα Μόλχο που του δανείζει μια σαμπάνια στο Ισραήλ τον Μάρτιο του 1968 (κι ακόμα της τη χρωστάει).

Μνημονεύει έναν χείμαρρο προσώπων που διασταυρώθηκαν μαζί του σε αποφασιστικές στιγμές και ταξιδεύουν ακόμη σαν σημαδούρες στην τρικυμία του χρόνου.

Η πυκνή αυτοβιογραφική μαρτυρία του Σαββόπουλου είναι μια επίσκεψη σε κρίσιμες στιγμές, καίριους κόμβους και σταθμούς της ζωής του –βιώματα και συναισθήματα, τραγούδια και καλλιτεχνικές συνεργασίες, ιστορίες τις οποίες άκουσε ή δημιούργησε ο ίδιος και κυρίως πρόσωπα– που έκοψαν και ανακεφαλαίωσαν τον χρόνο που του χαρίστηκε για να τον μεταμορφώσει με τη σειρά του στο έργο του. Στις διηγήσεις του συνυπάρχουν οι οικείοι και οι φίλοι, οι συνάδελφοι και οι αντίπαλοι, σαν οι διαφορές μεταξύ τους να χάνονται και να μένει μόνον η αλήθεια που τους ενώνει, σαν να έχει σημασία μόνον η κοινή μήτρα που τους γέννησε, η κοινή επιθυμία που τους εμψύχωσε κι η κοινή συνείδηση που τους φιλοξένησε στη μακρά ελληνική μεταπολίτευση. Στις εξομολογήσεις του τα πάντα λούζονται απ’ το «κόκκινο φως» της πίστης ότι τελικά όλα τα αμαρτήματα –οι πολιτικές κι οι καλλιτεχνικές συγκρούσεις ή οι παιδικοί εγωισμοί, τα συζυγικά ατοπήματα κι οι πατρικές ενοχές, όλες οι θυσίες που δεν έκανε, αλλά κι οι εσωτερικές συγκρούσεις ενός «πατριαρχικού τύπου που βασανιζόταν απ’ την ίδια του την πατριαρχικότητα» (σελ. 260) ή η συμβίωση μιας συντηρητικής φύσης με έναν ριζοσπαστικό ποιητή μέσα στον ίδιον άνθρωπο και τα αδιέξοδα μιας γενιάς συχνά χωρίς ψυχολογική σκέψη– μπορούν να λειανθούν και να αποκαθαρθούν με μια τελετουργική πράξη που γνωρίζει ήδη η τέχνη του: «μια τέχνη αναίμακτη έκω εδώ/φορώ τη μάσκα για να ιδώ/κάτι καλό στο δήμιό μου/κάτι στραβό στον εαυτό μου» («Η μοναξιά της Αμερικής»).

Τρεις συναντήσεις

Ξεφυλλίζω ξανά το βιβλίο, ανοίγω στο όγδοο κεφάλαιο με τίτλο: «Ο βασιλιάς και ο τροβαδούρος» (σ. 111-120). Ο Σαββόπουλος επιστρέφει στο πύρινο καλοκαίρι του 1965, στις διαδηλώσεις και το μένος εναντίον του νεαρού βασιλιά, στα γεγονότα της Αποστασίας και τη δολοφονία του Σωτήρη Πέτρουλα κι ανακαλεί τρεις τυχαίες συναντήσεις του με τον τέως μονάρχη. Πρώτα, την ίδια χρονιά τραγουδά προκλητικά στη Σχολή Αναβρύτων το «Ηταν που λέτε, μια φορά» των Χατζιδάκι και Καμπανέλλα απ’ το «Παραμύθι χωρίς όνομα» και τη δική του «Σωματική ανάγκη», χωρίς να ξέρει ότι ο Κωνσταντίνος είναι παρών ˙ σαράντα χρόνια αργότερα, το 2006, στην Καβάλα, ο τελευταίος ζητάει να παρακολουθήσει μια συναυλία του Σαββόπουλου φέρνοντας μαζί του κάμερες, κι ο τραγουδοποιός αρνείται θυμίζοντάς του ειρωνικά το παλιό «φιάσκο» του Αντικινήματος στην Καβάλα τον Δεκέμβριο του 1967 ˙ και τέλος, τη Μεγάλη Παρασκευή του 2017, στις Σπέτσες, τον βλέπει να κατεβαίνει τα σκαλιά της εκκλησίας κουτσαίνοντας, γέρος κι αδύναμος. Σκέφτομαι με πόση ακρίβεια και με πόση λεπτότητα, μέσα σε ελάχιστες μόνον φράσεις, ο Σαββόπουλος κατορθώνει να αγγίξει ξανά ένα βαθύ τραύμα της ελληνικής πολιτικής ιστορίας και συγχρόνως να μιλήσει για το δικό του νεανικό θάρρος, για την ειρωνεία και τη διαμαρτυρία του απέναντι σε έναν κούφιο και έκτακτο θεσμό, αλλά και να ομολογήσει, παρεκβατικά, τον θαυμασμό του για τη θεατρικότητα των εθνικών και θρησκευτικών συμβόλων και στο τέλος να αισθανθεί σεβασμό μπροστά στη φυσική φθορά και την κοινή ανθρώπινη μοίρα. Κλείνω με το συναίσθημα που τον συνεπήρε κατεβαίνοντας κι εκείνος τα σκαλιά του άδειου σπετσιώτικου ναού: «Ένα γλυκό αεράκι με τύλιξε αίφνης και είχα στην άκρη της γλώσσας την ηδονική γεύση της φθοράς και του θανάτου. Και ένιωσα τόσο ασφαλής μ’ εκείνο το τίποτε όσο κανένα άγημα στρατού, κανένα λάβαρο και καμία άμαξα δεν μ’ έκανε ποτέ να νιώσω» (σ. 120).

Ο κ. Δημήτρης Καράμπελας είναι ιστορικός του Δικαίου και δοκιμιογράφος, συγγραφέας του δοκιμίου «Διονύσης Σαββόπουλος» (εκδ. Μεταίχμιο).

Το εξώφυλλο της αυτοβιογραφίας του Σαββόπουλου φιλοτεχνημένο από τον Αλέξη Κυριτσόπουλο.